

mirant endavant

50è ANIVERSARI DE LA DECLARACIÓ
UNIVERSAL DELS DRETS HUMANS

1948 - 1998

**NINGÚ NO SERÀ SOTMÈS A TORTURA
NI A PENES O TRACTES CRUELS,
INHUMANS O DEGRADANTS**

**(Article 5è de la Declaració Universal dels
Drets Humans)**

ACAT
C/ Anglí, 55
08017 Barcelona
Tel. 93 203 89 15
Fax 93 203 48 30
e-mail: mamaymop08@ocefss.ucm.es

Dibuix portada: Olga Barceló
(finalista concurs posters 50è aniversari de la DUDH)

Amb la col·laboració de:

Impressió: AGPOgraf, S.A.
Dep. legal: B-47.920-98

Índex

Presentació	5
<i>M. Isabel Roura i Gómez</i>	
M'escandalitzo	7
<i>Fèlix Martí</i>	
La tortura en una societat democràtica	13
<i>Sebastià Benet</i>	
Compensar, restituir un dret conculcat: un deure de la nostra Església	17
<i>Maria Àngels Manén i Folch</i>	
El "NO" a la tortura: una exigència evangèlica i ètica	21
<i>Josep M. Rovira Bellosó</i>	
Contra la tortura, organitzem-nos	23
<i>Montserrat Coll i Calaf</i>	
Els tractes degradants sovintegen ara i aquí	27
<i>Arcadi Oliveres</i>	
"Ocupa't d'ell..." (Lc 10,35)	31
<i>Margarida Neus Guixà</i>	
La meua experiència amb l'ACAT	33
<i>August Monzon i Arazo</i>	
Cinquanta anys de la Declaració Universal dels Drets Humans	37
<i>Enric Planas i Ferrer</i>	

PRESENTACIÓ

A final del 1997, rememoràvem els deu anys d'actuació de l'ACAT a casa nostra: des dels inicis fins a la data de la celebració del desè aniversari. És la trajectòria d'un grup nascut amb voluntat de servei, conscient de la pobresa de mitjans davant l'ambiciosa fita de l'eradicació de la tortura.

Ha passat un any, i ara us proposem de **mirar endavant**.

El nostre compromís ens exigeix de no abaixar la guàrdia en un món on la tortura és vigent i no sembla voler recular, tal com ja afirmava la Conferència Internacional sobre la Tortura, organitzada per Amnistia Internacional a Estocolm, l'any 1996. Noves formes i mètodes més científics i sofisticats de tortura són emprats fins i tot per països pretesament democràtics. I les denúncies, quantes vegades no es perden en la impunitat!

Les actuacions de les organitzacions internacionals que han de vetllar pel compliment dels drets humans, malauradament sovint resulten febles i insatisfactòries als ulls dels grups que volem solucions efectives, i més encara als ulls de les persones víctimes de la tortura.

No podem abaixar la guàrdia, per tant, i tot **mirant endavant**, cal introduir noves maneres d'actuació i reforçar la col·laboració amb altres organitzacions, sense caure en la burocratització. Ens convé aprofitar els moderns sistemes de comunicació, més ràpids i útils a l'hora de salvar vides. Fan falta noves formes de contacte amb les autoritats, que siguin més efectives. Hem d'actuar sobre les causes, tot denunciant-les, i vetllar per tal que la manca de recursos o de lleis adequades no sotmeti grups i persones a tractes humiliants o degradants. Ens urgeix treballar per sensibilitzar l'opinió pública, i en especial els cristians, no sempre prou atents davant aquesta realitat.

A nivell intern, la nostra ACAT voldria fomentar la creació de grups regionals, tal vegada especialitzats (apadrinament d'un pres, participació en una xarxa d'intervenció ràpida en cas de condem-

nes a la pena capital), tot aprofitant els recursos de la Federació Internacional.

Finalment, volem agrair la resposta de les persones que han acceptat de col·laborar en aquest Document. Les seves reflexions sens dubte enriqueixen aquest número extraordinari dedicat a celebrar el cinquantenari de la Declaració Universal dels Drets Humans.

M. ISABEL ROURA
presidenta de l'ACAT

M'ESCANDALITZO

Hi ha tres aspectes del funcionament de les nostres societats que m'escandalitzen profundament. Tots tres tenen molt a veure amb les nobles propostes de l'article cinquè de la Declaració Universal dels Drets Humans.

I. La pobresa construïda i consentida

L'ordre econòmic i polític que hem anat construint provoca l'acumulació de riquesa per part del vint per cent de la humanitat, mentre condemna a la pobresa el vuitanta per cent de la gran família humana. Teníem dret a esperar que els grans poders econòmics i polítics que governen el món i que invoquen principis de justícia i de llibertat per a tothom, ens proposessin estructures que garantissin una distribució de la riquesa que tingués en compte totes i cada una de les persones humanes. M'escandalitza que havent-hi tanta riquesa es distribueixi de manera tan injusta. Tenim dades sobre les possibilitats que ofereix el nostre planeta per assegurar a tothom un nivell de vida adequat a la dignitat de les persones humanes. Avui sabem que el recurs del planeta són limitats i que no es pot imaginar un nivell de vida que ignori els límits alimentaris i energètics. El que no és acceptable és exigir que el consum miserable dels pobres faci de contrapès al consum desmesurat dels rics. M'escandalitza que les societats riques defensin el seu model de desenvolupament industrial, tot i que ja sabem que no es pot estendre al conjunt de la humanitat. No puc acceptar que es vulgui conservar un ordre polític internacional que estableix com a punt de partida que una majoria de la humanitat sofreixi discriminació econòmica. Avui ja sabem que la pobresa és una construcció socioeconòmica. No estem davant d'una realitat natural sinó d'un producte de les estructures econòmiques i polítiques que escollim o consentim. La perpetuació de la pobresa és una opció democràticament consentida.

Durant dos segles ens havien promès un progrés general, anomenat desenvolupament econòmic i social, que la ciència i la tecnologia havien de facilitar. Malauradament la ciència i la tecnologia es-

tan al servei dels poders polítics i econòmics establerts. M'escandalitza que el saber científic i tecnològic hagi quedat segregat per la cultura de l'explotació econòmica. Teniem dret a esperar que estarien al servei de la cultura de la solidaritat. Sabem que, encara avui, una bona part dels científics treballen per perfeccionar les indústries militars i que el progrés tècnic és utilitzat prioritàriament per a millorar el rendiment dels interessos privats. M'escandalitza el menyspreu de l'interès públic i la sacralització dels interessos privats. En aquest context és pertinent preguntar-se quin és l'objectiu dels sistemes educatius dels països democràtics. Tot sembla indicar que hi ha una opció a favor de la preparació de gestors del sistema econòmic i polític establert i d'una marginació del sentit crític que permetria orientar realment les nostres societats cap a la solidaritat i cap al respecte de la dignitat de totes les persones humanes. M'escandalitzen els models educatius que oculten el desafiament de la pobresa o que presenten la realitat de la pobresa com un component natural de l'ordre econòmic i polític. M'escandalitza la insensibilitat moral dels qui s'acostumen a l'espectacle i a la realitat de la pobresa. M'escandalitza l'estratègia d'aïllar o allunyar psicològicament el dolor dels pobres a fi que no contaminin la felicitat dels guetos on els rics volen instal·lar-se. M'escandalitza la ignorància o la mala fe dels qui accepten viure en un món dual on els uns viuran amb dignitat i els altres amb indignitat consentida. La pobresa és una forma degradada de vida humana i els responsables de les estructures que generen la pobresa practiquen, a distància, una forma sofisticada de tortura física.

II. L'alienació programada i massiva

Un dels fenòmens més preocupants del nostre temps és l'oblit dels valors fonamentals que constitueixen la dignitat humana. Moltes persones opten per estils de vida nihilistes i superficials. En lloc de les nobles passions pel saber, per la responsabilitat moral, pel civisme, per la solidaritat o per l'amor generós, prefereixen l'escepticisme intel·lectual, el cultiu de l'individualisme, el menyspreu dels ideals ètics, l'anestèsia del consum i el refús d'experiències d'interioritat o d'espiritualitat. A les societats riques una bona part de la població utilitza els mitjans que té a la seva disposició per a objectius pobríssims com si haguessin perdut el gust per les llibertats, per la justícia, per la fraternitat, per l'exploració del sagrat. Aquest fenomen no es produeix, com podria semblar, de manera espontània. És el resultat d'una acció volguda o, com a

mínim, acceptada pels poders econòmics, polítics i mediàtics. Els mitjans de comunicació, especialment les televisions, utilitzen la seva enorme influència per a instal·lar milions de persones humanes en una ficció que els distancia dels autèntics desafiaments del nostre temps i que no convida a referir-se a valors forts. Considero que l'empobriment provocat de l'esperit de tantes persones humanes és també una forma sofisticada de tortura espiritual.

M'escandalitza veure milers de joves convertits en *hooligans* i que malbaraten les seves energies en passions ben poc interessants. M'escandalitza constatar que l'educació dels valors segueix essent una qüestió marginal de l'educació formal i informal. Els mites de la ciència i de la tecnologia encara constitueixen el nervi dels programes educatius a tots els nivells. M'escandalitza que no es generalitzi una objecció de consciència contra uns programes de televisió que creen mites deshumanitzadors i valors febles. Tenim dret a viure en un context on la informació no ens allunyi de la realitat. No es pot justificar el caràcter alienador dels mitjans de comunicació dient que han de ser atractius i divertits. Es poden aconseguir alts nivells d'espectacularitat compatibles amb la veritat, la qualitat i la il·lusió pel bé comú. El gran risc de la cultura contemporània és la utilització de mitjans molt poderosos per a manipular les consciències i per a desmobilitzar la ciutadania. Les democràcies es conformen amb una participació de baixa intensitat. Les forces econòmiques volen ignorar totes les dimensions humanes que no siguin objecte de tràfic mercantil.

Les associacions crítiques i les idees renovadores són silenciades. La teòrica llibertat d'expressió només funciona al servei dels dogmes establerts pels poders dominants. Els esports de masses són els grans rituals de la cultura de la buidor. El món de l'esport tipifica la força i l'eficàcia de les indústries que comercialitzen els sentiments humans i que fabriquen mites buits. La pèrdua de les identitats personals i de les comunitats humanes com a espais de diàleg i de participació directa és una vulneració del dret a viure amb dignitat.

Les societats occidentals viuen una crisi profunda. Les majories de la població es conformen amb ideals poc ambiciosos. Molts joves donen suport a forces polítiques conservadores. Els radicalismes reaccionaris tenen més èxit que els progressius. Les Esglésies, introvertides, perden la seva veu profètica. Les filosofies, desitjoses d'allunyar-se de les ideologies, justifiquen el pensament feble. La

distància entre ètica i política es més descarada. Però el panorama no quedaria complet sense el concurs d'un imaginari que justifica els mites dominants, que ho converteix tot en espectacle i que aconsegueix el control de les idees i dels sentiments de les majories. Els poders econòmics i mediàtics anestesien l'ànima. M'escandalitza que es domestiqui l'esperit humà amb riqueses superficials. Els qui programen o consenten la paralització de l'ànima són torturadors. Encara que sigui una tortura acceptada o inconscient no deixa de ser objectivament una tortura.

III. Els silencis i les justificacions de la tortura

Els informes de l'ACAT i de les altres organitzacions especialitzades contra la tortura ens fan saber de manera sistemàtica que la pràctica de la tortura persisteix. M'escandalitza que, després de segles de missatges religiosos i humanistes sobre la dignitat de les persones humanes, i després de cinquanta anys d'haver proclamat solemnement que la tortura no es pot practicar en cap cas, no hàgim aconseguit abolir la tortura. Penso que la tortura és el paradigma de la negació de la dignitat humana. Puc arribar a entendre un assassinat però no em puc imaginar la tortura sense una vertiginosa impressió de trencar els components essencials de la condició humana. Practicar la tortura és destruir el sentit de la pròpia vida i obrir camins per a les passions més enigmàtiques que poden habitar el cor humà. Em semblen insuficients les explicacions que invoquen el caràcter malaltís del psiquisme del torturador. La tortura és tan incompatible amb el do de la vida humana que revela la misteriosa fragilitat de la nostra opció a favor de la vida. Som capaços, en determinades circumstàncies, de fer opcions absolutament oposades a la vida i de fer-ho amb un refinament pervers. Conduir una altra persona a la mort assaborint la seva agonia, programant l'escalada del dolor, fent que sigui observador de la seva pròpia degradació, reduït a la passivitat i a la desesperança, administrant una mort lenta i cruel o un viatge que si no acaba en la mort la fa terriblement propera, no té explicació possible. Revela que, a les entranyes de la condició humana, el misteri del mal també hi té un lloc i que algunes vegades emergeix amb una violència bàrbara. La tortura és, per tant, alhora misteri i escàndol. Les societats que pacten amb la tortura, acceptant la seva pràctica encara que sigui limitada, esquerden els seus fonaments. Probablement no podrem impedir del tot que una persona en torturi una altra, però les institucions i les lleis sí que s'han de comprometre

del tot contra la tortura. Les societats han de desacreditar la tortura. M'escandalitza que la qüestió de la tortura es vulgui presentar com un problema de segon ordre. S'hauria de convertir la qüestió de la tortura en un problema públic de primera importància si és veritat que volem que la convivència democràtica es fonamenti en el reconeixement de la dignitat de les persones. En el llenguatge de les tradicions religioses s'hauria de dir que la tortura és la negació més escandalosa del caràcter sagrat de les persones humanes. En el llenguatge dels humanismes s'ha de dir que la tortura suposa la negació dels sistemes de valors que fonamenten les societats realment humanes.

Ara els qui manen torturar i els qui torturen fan tot el possible per passar desapercebuts. Les persones torturades saben prou bé que l'horror de la tortura augmenta en funció del seu caràcter secret i de l'habilitat dels torturadors per amagar les seves pràctiques. És molt important combatre el secret i l'ocultació de la tortura. M'escandalitza que les pràctiques de tortura descobertes apareguin a la premsa en lletra petita. M'escandalitza que hi hagi torturadors reincorporats a les forces de seguretat. I m'escandalitza, sobretot, que hi hagi una acceptació social i política de la tortura quan s'exerceix contra grups prèviament satanitzats. Em sembla que aquest és un dels problemes pendents de solucionar més greus de la feble democràcia establerta a l'Estat espanyol. Tant els ciutadans com les institucions haurien de ser absolutament intransigents amb la pràctica de la tortura. No hi ha cap justificació possible. La seguretat de l'Estat no pot ser un argument per a tolerar la pràctica de la tortura. Tampoc el càstig o la venjança. La tortura és l'opció de la destrucció del sentit.

Benaürats els qui s'escandalitzen de les tortures.

FÈLIX MARTÍ
director del Centre UNESCO de Catalunya

LA TORTURA EN UNA SOCIETAT DEMOCRÀTICA

Que els règims dictatorials utilitzin la tortura és, dins de la seva lògica perversa, coherent. Però el que és preocupant és que la tortura com a arma política i policíaca sigui possible en els països teòricament democràtics.

A l'origen d'aquesta situació hi ha el pecat original de les democràcies formals del món "civilitzat". Les Constitucions solen començar amb una solemne declaració de principis, però la mateixa "carta magna" deixa prou marge perquè aquells principis no siguin realment reconeguts. Es proclama el sufragi universal com a forma de donar el poder al poble, i tot seguit no es permeten llistes obertes a fi que els partits puguin manipular la voluntat popular. Es declara el dret fonamental al treball i a un habitatge digne, i no es posen les condicions per al seu exercici. S'afirma la dignitat de les persones i la seva igualtat davant la llei, i no es prenen mesures reals per al seu reconeixement.

Per què es deixa un espai de temps entre la detenció d'un ciutadà per la policia i el seu lliurament al jutge de guàrdia? Aquest és l'espai que la democràcia cedeix als possibles torturadors amb una impunitat pràcticament total. Els mateixos que han permès o ordenat la tortura, encobriran els torturadors, i les acusacions dels torturats —amb poques excepcions— s'arxivaran per manca de proves.

Una societat que practica el recurs a la tortura, per més que es proclami democràtica, no solament és una societat malalta, sinó que està mancada dels mecanismes adequats per a regular les relacions dels seus ciutadans entre ells i amb el poder. Darrere la façana ben endreçada que la majoria de països procura presentar, hi ha realitats que oficialment no existeixen —les clavegueres—, però de totes les realitats la més inhumana, la més bàrbara, la que es practica de forma més vergonyant, és la tortura. Les guerres són una altra mostra de la barbàrie i de la incapacitat dels homes, dels pobles i dels Estats de plantejar els problemes des de la racionalitat, i causen moltes més víctimes que la tortura. Tanmateix hi ha un cert marge per a la defensa i no poden amagar-se a l'opinió pública. Però la tortura és la quinta essència de la crueltat: posa

una persona absolutament indefensa a mercè d'una altra que ni li té cap odi personal, la qual fredament, i al marge de tot control legal, li pot anar produint sofriments aguts, sovint sense arribar a la mort, per aconseguir que confessi allò que vol el torturador, sigui o no sigui cert. Esgarrifa que el manteniment formal de la democràcia, de l'aparença externa de tranquil·litat, pugui implicar l'acceptació mai no reconeguda d'un crim tan degradant com la tortura.

Es podria suprimir la tortura mitjançant decret? Potser es podrien reduir els casos si les policies es democratitzessin i si els fiscals i els jutges fossin més radicals en la defensa dels drets dels detinguts amb independència absoluta de la seva presumpta culpabilitat. Però l'eradicació de la tortura només serà possible en una societat estructuralment diferent de l'actual.

En el sistema sociopolític actual els conflictes socials causats per la desigualtat que genera l'economia de mercat es resolen o es neutralitzen mitjançant l'aplicació de diverses mesures de força. En comptes de procurar una millor distribució de la riquesa que es genera, de facilitar la formació professional, de crear ocupació, d'estimular la integració dels immigrants, es destinen pressupostos milionaris a la policia i a l'edificació i manteniment de presons. Tot s'hi val per a assegurar el funcionament del sistema que divideix la societat entre consumidors i marginats. I perquè aquests no puguin torbar la tranquil·litat d'aquells, el recurs a la violència queda ben justificat, fins i tot amb el consens de la major part de l'opinió pública. I un cop justificada la violència com a col·laboradora necessària de la societat democràtica, arribar a la tortura té una lògica indiscutible.

És una tortura la pena de mort? Es tracta d'una altra vergonya que encara practiquen països que es gloriïen de la seva civilització i, més que la mateixa mort, l'espera de l'execució –als passadissos de la mort– que sovint dura anys, és una de les pitjors tortures que pot sofrir una persona.

Ha avançat la civilització humana? Els poders fàctics promouen la tecnologia com a accelerador de l'especulació i del consumisme, però la veritable civilització podria posar en perill el seu poder, de manera que opten per utilitzar els mitjans massius de comunicació com a tranquil·litzants –*panem et circenses*– i com a neutralitzadors de qualsevol contestació popular.

Els qui volem una societat més justa, més igualitària i més fraterna, ¿ens hem de limitar a protestar, a aplicar mesures paliatives, o podríem començar a construir les bases d'un futur sense violència, un futur que respecti per damunt de tot la dignitat de cada persona en qualsevol circumstància?

SEBASTIÀ BENET
membre de Justícia i Pau

COMPENSAR, RESTITUIR UN DRET CONCLUCAT: UN DEURE DE LA NOSTRA ESGLÉSIA

En la commemoració del cinquantè aniversari de la Declaració Universal dels Drets Humans (drets inherents a uns deures), m'aturo a considerar, en la petita reflexió que segueix, alguns errors que la nostra Església catòlica va cometre en relació amb l'article cinquè d'aquesta oportuna Declaració Universal dels Drets Humans, composta de trenta articles. I desitjo, en celebrar aquesta efemèride, que, a l'hora de fer-ne un treball de reelaboració –de redacció més precisa– poséssim sobretot en pràctica un profund respecte a tots els homes, les dones i els infants del món, traduït en totes les concrecions que calguin.

Em referiré especialment a l'article cinquè d'aquesta Declaració: "ningú no serà sotmés a tortura ni a penes o tractes cruels, inhumans o degradants", un dret de tots els temps, recalcat clarament amb la vida i el missatge d'amor misericordiós del Fill de Déu fet home en el si de Maria i en la història humana, i que en la seva sacrosanta persona va permetre que fos conculcat d'una manera terriblement cruel –recordem els afronts, la corona d'espines, els assots, les burles dels soldats...–. Dret humà des de sempre, però només fa cinquanta anys de la seva formulació com a objecte de dret legal per l'Assemblea de les Nacions Unides, el 10 de desembre de 1948.

L'ACAT és una entitat cristiana –en el sentit més complet de la paraula, perquè comprèn totes les Esglésies– que es va crear a França l'any 1974, amb el desig primordial de col·laborar al compliment d'aquest article cinquè que repudia, per intolerables, la tortura, les penes i els tractes cruels, inhumans o degradants, vinguin d'on vinguin. Té l'anhel de sensibilitzar les Esglésies cristianes davant d'aquesta injustícia.

La meva reflexió vol evocar, amb tristesa, una llarga època de la nostra història eclesial catòlica, en què –pecadors com som– vam trepitjar aquest dret cinquè de la Declaració dels Drets Humans. El vam trepitjar abans de la seva formulació –és ben clar– perquè ens situem entre els segles XII i XIX. Tanmateix, el fet que no estigués formulat no ens eximia del deure moral que teníem de respectar-

lo i de fer-lo respectar, cristians com érem –i com som– amb la nostra llei del sempre vigent manament nou. Ben segur que el lector ja es deu haver adonat a quina conculcació eclesial em refereixo i que afecta aquest article cinquè: la Inquisició.

Sabem prou que no podem culpabilitzar exclusivament l'àmbit eclesial catòlic dels tractes inhumans, cruels, degradants, de la tortura i de la pena capital –sovint el foc–, que es van produir en els judicis dels tribunals de la Inquisició, però una bona part de la responsabilitat d'aquestes atrocitats pertany a l'Església catòlica i a alguns dels seus membres més rellevants d'aquells segles, moguts per ideologies estraftetes de guarda de la fe, de por a les heretgies, o d'interessos polítics que s'hi barrejaven, etc.

No pretenc pas de fer cap ressenya històrica, ni que fos concisa, només voldria recordar que l'Església catòlica catalana, amb alguns dels seus homes més il·lustres, també va quedar enfangada en aquest afer que vulnerava el dret a la llibertat de pensament, de fe, de procedència, que castigava durament tantes persones que li desagradaven. Fra Tomàs de Torquemada –per citar un exponent– nomenat inquisidor pel papa Sixte IV (1482), esdevingué inquisidor general de Castella i de Catalunya i Aragó, i es convertí en un símbol de la intolerància religiosa (hom li atribueix unes tres mil condemnes a mort, i ja hem assenyalat que la pena de mort anava acompanyada habitualment de la tortura del foc). I si recordo que l'Església catòlica catalana no està exempta de pecat, en relació amb tractes cruels i degradants, és perquè, com a membre de l'ACAT de Catalunya, voldria invitar-vos a compartir la meua reflexió. Senzillament: estem en deute. Els cristians catalans, els catòlics, estem en deute envers molts homes torturats, degradats, precisament per una actuació de la nostra Església. Estem en deute especialment amb els nostres germans de les Esglésies reformades, subjectes perseguits i torturats sovint per la Inquisició, i no podem compensar el mal fet a totes aquelles persones que ja han trobat el seu lloc a la glòria (*a casa del meu Pare hi ha lloc per a molts*, ens va dir Jesús); però, en canvi, el podem compensar restituint als homes d'avui, que es veuen abocats a patir tortures, tractes degradants o cruels, el seu dret a sortir d'aquest sofriment. El deure de restituir la fama –quan hom ha difamat–, la cosa robada –quan hom ha faltat al setè manament–, el podem satisfer rescabulant dels mals tractes, de la tortura, els homes del nostre temps que pateixen aquestes injustícies, atès que no podem restituir als homes de segles anteriors aquest dret que nosaltres matei-

xos –l'Església catòlica directament o indirecta– els vam arrabassar durant vuit segles.

Per tant, si la humilitat és la veritat –segons santa Teresa de Jesús–, ens cal treballar per a eradicar la tortura del nostre món d'avui amb coratge i esperança, contents dels petits o grans èxits que assolim, però sempre amb humilitat, ja que probablement mai no podrem reparar el mal que l'Església institució –que estimem i que es va purificant cada vegada més– va fer en vulnerar aquest dret fonamental de tota persona humana formulat fa relativament poc, però que hauria calgut que en tots els segles de l'era anomenada cristiana fos respectat. I més que més per l'Església de Jesucrist.

Tanmateix, l'Església catòlica, en els seus sants, ha estat sovint objecte de la transgressió d'aquest dret humà que he comentat, el de no ser sotmès a tortura: evoco –també amb tristesa– els primers segles del cristianisme i tantes dones i tants homes dels temps de les persecucions decretades contra els creients. I de la història recent del país, evoco la Guerra Civil (1936-1939), durant la qual també molts cristians, pel fet de ser-ho, van patir tractes inhumans, degradants, cruels.

Per tant, per acabar i amb humilitat, perquè la nostra Església ha trepitjat el respecte degut a tot home i concretament el seu dret a no ser torturat o degradat, perquè desitgem reparar en altres el mal que ella –si més no corresponsablement– va fer a molts i perquè en ella mateixa ha patit les conseqüències de la transgressió d'aquest dret, nosaltres, tot formant-ne part des de la nostra associació, des de dins, des de les seves entranyes de misericòrdia, a semblança d'Aquell qui la va configurant, diem ben fort: no a la tortura i a qualsevol tracte cruel, inhumà o degradant, vinguin d'on vinguin!

MARIA ÀNGELS MANÉN I FOLCH
membre del grup fundador de l'ACAT

EL "NO" A LA TORTURA: UNA EXIGÈNCIA EVANGÈLICA I ÈTICA

1. Els diccionaris bíblics no solen incorporar el mot "tortura" a les seves pàgines, no obstant que la tortura és practicada des d'èpoques immemorials. Paral·lelament, els diccionaris convencionals són molt sobris: "acció d'infligir un sofriment cruel, físic o psíquic, a algú com a punició, revenja, per tal d'arrencar-li una confessió, etc.". Algun diccionari afegeix un exemple històric punyent: "donar tortura a un heretge".

2. Precisament Jesús, en la paràbola del Bon Samarità, atribueix a un heretge de Samaria la bona acció que hem d'imitar tots els humans. Sentit de l'humor? Potser sí que hi juga l'humor, però no crec que sigui l'humor la raó determinant de la tria d'aquest personatge herètic. Més aviat em sembla que hi juga l'amplitud de criteri de Jesús: per què un home tingut per poca cosa pels jueus no pot ser exemple d'humanitat, si la gràcia de Déu l'impulsa amb predilecció? Jesús va preparant el terreny per tal que els seus deixebles entenguin la gran paràbola que ell escriurà amb la seva mort: el món no s'arregla amb la violència infligida als altres, sinó tot assumint, en la pròpia persona, la negativitat i el mal del món. Així actua Jesús. Així és Déu.

3. Vet aquí que, en el segle xx de l'era cristiana, els homes hauran entès, almenys en part, el missatge del respecte absolut a la persona humana, que apareix en l'Evangeli i que persones alienes a aquest, almenys en aparença, ens han ajudat a descobrir, als cristians, atrapats per la lògica del càstig violent, que calia infligir a l'heretge. La Declaració dels Drets de l'Home resumirà aquest esperit i aquesta pràctica en breus paraules: "Ningú no serà sotmès a tortura ni a penes o tractes cruels, inhumans o degradants".

4. Aquest és el moment fascinant que ens ha tocat viure. Avui dia no admitem de cap manera que es pugui infligir un dany corporal o espiritual a una persona per a obtenir una compensació qualsevulla. Els cristians tenim una llarga història que ens mou al simple i pur penediment: la Inquisició va saber trobar la justificació a les tortures corporals, per a obtenir una última finalitat saludable. No. Per sobre del bé a què té dret cada una de les persones humanes

no és lícit posar-hi una ulterior finalitat. Goss-Mayr i la seva esposa Hildegarde ho veieren amb la màxima claredat. En realitat, aquest és el descobriment del personalisme de la nostra època: la persona és un fi en si mateixa. Com deia X. Zubiri, és quelcom de relativament absolut. La persona i la seva integritat física i moral no és pas un mitjà, sinó una finalitat en ella mateixa.

5. La nostra època posa un NO rotund, allà on altres èpoques hi posaven raons diverses, distincions subtils, que –en definitiva– permetien que les coses continuessin com sempre. És simplement aquest punt el que vull assenyalar: la consciència moral de la nostra època –referent a les tortures– ha fet un pas qualitatiu endavant i ha entès que el manteniment de la pròpia integritat personal era un dret humà, de manera que ni el segrest, ni les tortures policiaques, ni qualsevol mena de dany o d'acció mortífera aplicada a la persona humana apareix justificada. *Gaudium et Spes*, en un apartat memorable (n. 17), consagra el dret de l'home a actuar segons consciència i llibertat, no pas "per la pura coacció externa".

6. Els drets humans representen, per tant, un avenç qualitatiu en el descobriment de la persona. Assenyalen un abans i un després en el creixement de la civilització. Crec que en els nostres temps hi ha un altre exemple de canvi qualitatiu de tipus ètic i solidari: la nova consciència segons la qual cal pagar els impostos perquè ens devem a un bé comú i no solament al manteniment del propi benestar individual. Els drets humans procedeixen d'idees cristianes, però no sempre de les autoritats de les Esglésies cristianes, sinó de gent de bona voluntat. Alegrem-nos que així sigui, com Jesús s'alegrava de posar un samarità exemplar com a protagonista d'una paràbola. Vol dir que Déu treballa sense lligar-se les mans, arreu on viu, pateix, espera i estima la humanitat que Ell ha creat.

JOSEP M. ROVIRA BELLOSO
prevere i teòleg

CONTRA LA TORTURA, ORGANITZEM-NOS

La tortura que practica un Estat per obtenir informació o per castigar és la forma més matussera i escandalosa de causar sofriment a una persona contra la seva dignitat. I la pena de mort seria el cas extrem de tracte cruel, inhumà i degradant de què parla l'article cinquè de la Declaració de l'ONU del 1948.

En sentit ampli, torturar seria fer mal a algú amb la finalitat de ser o d'afirmar-se, precisament, a través del patiment de l'altre. Així, la tortura es distingiria d'una reacció espontània de legítima defensa o d'una reivindicació justa, com també del xoc que es produeix en el diàleg o de la "violència" que s'exerceix en tot procés educatiu i autoeducatiu; encara que de vegades la línia de separació pugui ser subtil.

Els casos de tortura no són rars ni llunyans. Es donen en diversos àmbits quotidians de la convivència humana. Hi ha un tipus de tortura psicològica, com la murmuració, la befa o la que produeixen algunes persones que troben satisfacció en el que consideren dissort aliena: són preguntes reiterades del tipus "encara no tens parella?", "encara no tens rentaplats?", "encara tens la mateixa dona?" o "encara no has deixat l'Església?", o lamentacions de pseudocondol que furguen en la ferida aliena. Existeix la tortura cultural que pateix la filla obligada pels pares a servir domèsticament el germà per raó del gènere. Hem patit tortura religiosa, com per exemple l'interrogatori a què hem estat sotmesos els catòlics en la pràctica de la confessió en una certa època. Consentir el desequilibri nord-sud deu ser torturar per motius econòmics els qui en resulten perjudicats. I hi ha la tortura de determinades condicions laborals, com alguns torns de nit o els sous de misèria.

La tortura pot causar dolor en positiu o en negatiu (ignorància o menyspreu sistemàtics), pot ser una pràctica individual o col·lectiva, i pot anar dirigida a una persona o a un poble (o a la resta de la creació). Per exemple, molts catalans vam patir, a l'escola, la humiliació de veure considerades menyspreables la nostra llengua i la nostra cultura, fins al punt d'haver d'aguantar les necessitats fisiològiques més elementals si no volíem demanar en castellà a la

mestra catalana: "¿me permite ir al excusado?". No cal esmentar que el nacionalisme dominador espanyol continua amb la voluntat de degradar-nos com a nació (des de les imposicions econòmiques i polítiques, passant per les declaracions de certs "intel·lectuals" i fins a la divisió del bisbat de Lleida). I, en un altre camp, ¿fins a quin punt no resulta degradant el tracte impropï que rebem els laics i laïques catòlics, que –considerats en la pràctica membres de segona categoria– no tenim cap mena de capacitat de decisió respecte a les normes, declaracions i decisions oficials de la nostra Església, segregades per la seva estructura de poder?

Hi pot haver algú, avui, que no trobi immorals la tortura i la pena de mort? I, entre els cristians, algú que no les consideri sempre pecat? No es tracta de cap manera d'esgrimir raons d'ineficàcia (del tipus "no està demostrat que siguin càstigs exemplars" o "produeixen efectes malsans") ni de possibilitat d'errors i desigualtats, que, en el fons, justificarien aquelles pràctiques, sinó de ser coherent amb l'afirmació de la dignitat de la persona humana (i del seu dret a viure, a opinar, a escollir i a rectificar). La tortura "pren la llibertat interior, el domini de si mateix, anul·la la racionalitat i redueix l'home a un objecte" (Praxis cristiana, 2, Madrid, Paulinas, 1981, p. 129). La pena de mort és l'antítesi del reconeixement del caràcter inviolable de la vida.

Però la tortura i la pena de mort són també absolutament lamentables i preocupants des de la consideració d'un altre aspecte tan important com la dignitat de qui les pateix: la qualitat humana de qui les practica. La grandesa de l'home radica en la seva capacitat de generositat, en la seva actitud d'amor o, dit d'una altra manera, en la superació i relativització de tot allò que no és l'Absolut. Així ho experimenten tantes persones que han fet una opció pels valors ètics de la solidaritat i de la donació de si mateixes. Pels cristians, la dignitat i la grandesa de la persona vénen també de l'acció salvífica gratuïta de Déu, que ens ve a trobar en la profunditat d'aquella actitud que Jesucrist aconsegueix al màxim. I precisament Jesucrist ha patit el mal de la tortura i de la pena de mort per a xuclar-lo definitivament.

No s'entén que, després que els documents pontificis hagin defensat reiteradament els drets humans i hagin condemnat la tortura (estalvio la llista llarga de citacions), les màximes autoritats de l'Església catòlica hagin dubtat a l'hora de denunciar radicalment la pena de mort; ni que, per por a Roma, en el concili català de

l'any 95, només es vagi poder aconseguir, amb dificultats, que es digués que el concili (...) celebra que s'hagi decidit eliminar totalment la pena de mort en l'ordenament jurídic espanyol i insta tots els fidels que no es deixin portar mai per sentiments (...) que els duguin a reclamar-la (...). Aquesta formulació contrasta amb la resolució que la precedeix, que és una condemna explícita i clara a tota forma de tortura.

Contra la tortura i la pena de mort, tots tenim a l'abast l'educació, la denúncia i l'actitud personal i col·lectiva, tres coses que s'impliquen mútuament.

El fet que molts adolescents de 14 i 15 anys (estudiants de batxillerat) –sigui per necessitat d'afirmació enfront dels professors, sigui per influència cultural– defensin la pena de mort en una primera reacció, ens recorda que l'educació és un procés constant, i no ens permet falses il·lusions sobre el progrés moral –d'altra banda real o si més no possible– de la societat, en el sentit de poder donar per superats definitivament certes idees i certs sentiments. En la tasca educativa, segurament resulta tan eficaç com la reflexió –o més encara– el fet d'incitar d'una manera descarada a experimentar la felicitat que ve de la potència d'estimar.

En la mesura que les idees i, sobretot, les maneres de fer s'encomanen, hi ha tot un moviment silenciós però efectiu entre el veïnat, a la feina, a l'Església... Penso en el que fa un poble on es passa la consigna d'acollir els nous nats, o els professionals sanitaris en relació amb els malalts, o el mestre envers l'alumne. També tenim una responsabilitat com a "víctimes" de tracte degradant. Aguantar en nom d'un (pseudo) bé superior no pot portar enlloc. De vegades la queixa té dificultats per a emergir, ofegada per la inculcació prèvia d'unes idees, la implicació en un sistema de funcionament determinat o la creació d'una dependència, i, en el límit, per la falta de consciència de la pròpia situació.

Finalment, la denúncia, per moltes limitacions amb què topi, és necessària, i és un deure que es deriva de l'existència d'un dret vulnerat. I és més eficaç quan és organitzada. Com en altres camps, no s'hi val a deixar-se caure en la temptació oportunista dels moments de desànim de "deixar-ho per inútil".

MONTSERRAT COLL I CALAF
professora de filosofia

ELS TRACTES DEGRADANTS SOVINTEGEN ARA I AQUÍ

Introducció

En l'anàlisi de l'article 5è, farem referència d'una manera especial al darrer dels seus aspectes, és a dir, el dels "tractes degradants" i ho farem des de quatre facetes ben presents a casa nostra: la dels *mass media*, la de la sospita delictiva, la dels migrants i la de la militarització.

1. Els *mass media*

La televisió especialment, però també de vegades les ràdios i la premsa, ens presenten –amb unes quantes honroses excepcions– una informació que sembla apreciar ben poc la dignitat de les persones: baixa qualitat dels programes d'entreteniment, manipulació en les notícies de caire polític i social, lloança constant de l'economia basada en l'èxit del consum i de l'especulació, publicitat exageradament abundant i enganyosa, violència en qualsevol circumstància, tertúlies vergonyants, futbol cada dia, discriminació dels periodistes i treballadors heterodoxos, i altres elements que fan dubtar dels propòsits dels propietaris i directius dels mitjans de comunicació.

Es tracti de mitjans públics o privats, sovint sembla que els únics objectius siguin el de maximitzar l'audiència –conquerida a la baixa–, el de multiplicar els ingressos per publicitat, el d'augmentar les quotes de poder dels grups polítics i econòmics addictes, i el d'alienar les possibilitats de reflexió dels espectadors, oients i lectors; més que no pas els de procurar la seva informació, esdevenir un vehicle cultural, fer-ne un estri de formació i conrear la crítica constructiva.

2. La sospita delictiva

En un estat de dret se suposa que hom és innocent fins que no es demostra el contrari; però avui dia, malgrat la seva vigència oficial, les coses semblen anar per altres camins: hi ha una sospita perma-

ment que recau damunt dels ciutadans amb l'excusa d'una seguretat material basada en la protecció d'uns béns que els *mass media* ens han fet desitjar i amb l'excusa d'una seguretat de l'Estat que sol coincidir amb la seguretat dels poderosos. Se sospita de tots nosaltres amb el manteniment d'uns fitxers policials –ara ampliat a nivell europeu– que afecten milers de persones que mai no han comès un delictes. Se sospita també amb vídeos que ens filmen pel carrer i en entrar als establiments o en passar-hi per davant. Se sospita igualment amb la proliferació de milers de guardes de seguretat privats que apareixen en els llocs més inversemblants.

Suposar delinqüent l'innocent és degradar-lo, com també ho és disposar d'informació confidencial sobre les persones i les seves activitats. Els bancs de dades comercials, les informacions de les targetes de crèdit, els controls telefònics i les possibilitats obertes per la informàtica, ens poden conduir a l'existència d'un –o probablement més d'un– *big brother* disposat a pressionar-nos, a humiliar-nos o, senzillament, a fer-nos xantatge quan la nostra manera de fer surti del que ell interpreta com a "correcte".

3. Els migrants discriminats

Sortir del país d'origen i anar a establir-se en un altre per raons polítiques, de feina, d'estudis, o de reunificació familiar és un dret irrenunciable del qual els europeus hem gaudit durant més de cinc segles. Sembla, però, que ara no estem disposats a permetre que els ciutadans del Tercer Món facin el mateix que nosaltres i establím envers ells un tracte degradant. Tracte degradant que podríem situar en tres àmbits: l'enlluernament, les dificultats d'accés i la discriminació.

L'enlluernament es planteja amb la presentació sense escrúpols, sobretot a través de la televisió, d'una societat envoltada d'abundància de béns i de sofisticació de serveis, i fruïdora d'un benestar material que es disfressa de felicitat. La proposta, malgrat que enganyosa, és temptadora i, unida a les mancances de tota mena que es viuen en països del Tercer Món, promou un desig de vinguda que aviat xocarà amb la realitat de ciutadella amb què es protegeixen els països industrialitzats.

Aquesta dificultat d'accés representa el segon element de degradació: des del risc de la pròpia vida per intentar traspasar unes

fronteres que haurien d'ésser obertes, fins al fet de viure amb l'ai al cor dels sense papers, o la interminable i cara burocràcia a què es veuen sotmesos els qui volen, i poques vegades poden, obtenir-los.

El tercer element –la discriminació– el veiem cada dia: racisme més o menys encobert, culpabilització, normalment infundada, de tota mena de problemes (atur, narcotràfic, robatoris), marginació i acorralament cap a situacions de gueto, controls policials constants i maltractaments sovintejats, buit d'allò que és propi: família, amics, costums, cultura. Hem oblidat, en resum, que la història de la humanitat és en bona mesura la història de les migracions, i que un dels deures a què estem obligats per tal de fer vigents els drets humans és el deure d'acolliment.

4. La militarització

La nostra societat no sembla viure amenaces que requereixin una defensa de caràcter militar i molt menys encara una defensa prioritàriament militar. No entrarem ara en la discussió sobre la necessitat o no d'un exèrcit residual que faci les feines de policia mundial, però entenem que les forces armades actuals, tant les professionals com les de lleva, no tenen sentit davant d'unes amenaces per a la seguretat dels ciutadans que són bàsicament econòmiques (p.e. l'especulació financera, el poder de les transnacionals), socials (p.e. la tecnologia mal absorbida que és generadora d'atur, el qüestionament de l'Estat del benestar), ecològiques (p.e. contaminació, residus, desertització), i culturals (p.e. pensament únic o monopoli de la cultura originàriament anglosaxona).

Per les raons abans apuntades, resulta sorprenent el tracte degradant i discriminatori –presó fins fa ben poc, pèrdua de drets civils i polítics encara ara– que pateixen aquells que, com els insubmisos, no entenen que l'Estat pugui obligar a quelcom que la seva consciència rebutja i que inclouen en aquest rebuig un servei civil que la constitució tan sols reconeix com a "substitutori". També resulten degradants les penes de presó a aquells que es proposin fer el millor que es pot fer en cas de guerra, és a dir, desertar; i també, no cal dir-ho, ho resulten els tractes que, com a conseqüència d'una concepció autoritària de la societat, reben els qui compleixen el servei militar o els qui per raons diverses s'han enrolat com a soldats professionals.

En resum, i malgrat que es diu que en les societats occidentals desenvolupades econòmicament és on hi ha un més gran respecte pels drets humans i en especial per aquells que fan referència a les llibertats civils i polítiques dels individus, resulta que la realitat, com hem vist en els casos estudiats, deixa encara molt a desitjar. La commemoració dels cinquanta anys de la Declaració ens ha d'obligar a reflexionar-hi i a recordar que els drets i les llibertats s'han de continuar guanyant cada dia.

ARCADI OLIVERES
vicepresident de Justícia i Pau

OCUPA'T D'ELL (Lc 10,35)

Aquesta és la petició que fa el Bon Samarità a l'hostaler quan li deixa l'home que havia trobat pel camí, maltractat i mig mort, perquè en tingui cura fins que Ell torni a passar per l'hostal.

Ocupa't d'ell

és la crida que, per mitjà de l'ACAT,
em fa Jesucrist, el Bon Samarità:

Ell, el primer,

s'ocupà de l'home despul·lat, apallissat i abandonat,
aquell home que havia estat TORTURAT,
també ignorat.

El va veure, s'hi va fixar, s'hi va acostar,

en va tenir cura, el va alleujar,

va fer camí amb ell, fins a trobar casa meva –el meu cor–

i ha vingut a hostatjar-s'hi, hi ha entrat i hi fa estada,

posa confiança en mi, se'n refia,

em dóna "dos denaris" –la seva gràcia–

i la força de la seva paraula per a "fer igual" que Ell.

Des del meu ser de monja,

m'urgeix el manament del Senyor.

Quan Ell ha volgut passar la nit a casa meva

portant sobre seu la humanitat ferida i humiliada

i l'he acollit en el meu cor,

quan m'he deixat sorprendre per la seva presència,

ha resplendit "l'endemà".

Cada matí,

quan s'aixeca el dia

i la claror del sol fa enrere la tenebra de la nit,

-l'ABOLEIX-,

Ell se'm presenta,

¿és la resurrecció?,

i em diu *ocupa't d'ell*.

No sé fer-ho d'altra manera, sinó

posar la mirada en Jesús,

anar cap a Ell,

restar amb Ell,
obrir més i més l'oïda del cor
per sentir
el clam de la humanitat sofrent en la seva dignitat,
eixamplar
la meua capacitat interior per donar-li cabuda en mi,
fer-la present
enmig de la pregària comunitària,
fer-la present
en la meua conversa amorosa amb el Senyor,
feta de silenci i solitud,
de tensió i impotència,
sentint-me temerosa i desvalguda,
feble i pecadora,
empesa, però, a córrer pel camí de la conversió,
la meua i la de la humanitat,
i que poso cada matí a les mans misericordioses de Déu.

Jesucrist és comunió,
i ve a oferir-me la comunió en Ell
que em fa possible poder estar amb tota la humanitat.
Estimar Jesucrist en aquesta comunió
és acomplir *ocupa't d'ell*.

MARGARIDA NEUS GUIXÀ
monja del Carmel de Mataró

LA MEUA EXPERIÈNCIA AMB L'ACAT

I. Al Departament de Filosofia del Dret, Moral i Política de la Universitat de València la reflexió al voltant dels drets humans sempre ha estat prioritària, des de la seua constitució arran de la Llei de Reforma Universitària del 1983. I la preocupació venia ja d'abans, en connexió amb la crisi de legitimitat del règim anterior. A hores d'ara, amb el reajustament docent introduït pels nous plans d'estudis universitaris, aquesta reflexió s'ha materialitzat en l'assignatura titulada precisament *Drets Humans*, que compta amb una càrrega docent de sis crèdits (equivalent a seixanta hores de classe), impartits en un mòdul teòric i un altre de pràctic. Es tracta d'una assignatura optativa, que suscita, però, un gran interès per part dels estudiants i doncs un dels majors índexs de demanda.

Els estudiants, segurament, esperen trobar idees clares, potser indiscutibles, sobre els drets humans, i és probable que se senten un xic decebuts en adonar-se de la complexitat del tema i, per tant, de la dificultat de trobar respostes "definitives", sobretot pel que fa al concepte i a la fonamentació. Una de les qüestions que desperten més controvèrsia, potser la que més de totes, és la de la universalitat dels drets humans. La tendència general entre el jovent d'avui rau a pensar que els drets humans són essencialment un producte de la història i la societat occidental, que no podem introduir en altres cultures sota pena d'incórrer en una actitud impositiva i imperialista. L'argumentació porta la doble marca del relativisme cultural i d'una concepció estretament logicista de la raó i del llenguatge, però resulta escandalosament *inhumana* en la pràctica. En efecte, si pensem que els drets *humans* són, en realitat, "drets occidentals", per què lluitar pel seu reconeixement i la seva protecció a *tot* el món? Quina raó –quina legitimitat– tenim per a ajudar i defensar aquells qui són privats de la seua dignitat *humana*? Les ONG, i les persones que han donat el millor d'elles mateixes, fins i tot llurs vides, per causa dels vexats i dels oprimits, són potser "etnocèntriques" o imperialistes? En classe, intente enfrontar la mentalitat dominant amb aquestes contradiccions tan enormes en què incorre, tot reconeixent que es tracta d'un problema complex des del punt de vista de la teoria ètica i que, més enllà de la justa crítica a l'etnocentrisme, el veritable diàleg intercultural està per fer.

És en la pràctica, però, on la discussió exacerbada perd virulència, i sentit, i emmudeix, davant de l'evidència del dolor de les víctimes... Confrontar els estudiants amb l'experiència viscuda dels qui són privats dels drets humans i alhora ajudats per altres és el millor antídoto contra la indiferència insolidària i la lògica freda que subtilment voldria justificar-la. Aquest ha estat sobretot el sentit de la presentació de l'ACAT a la Facultat de Dret, en maig de 1998.

II. No sé ben bé com em van arribar, ja fa alguns anys, les primeres notícies de l'ACAT. Potser fou una monja de Sant Pere de les Puel·les, amb qui mantenia correspondència per qüestions de litúrgia, que hi donà el meu nom... És el cas que m'hi vaig afiliar i que des d'aleshores procure contestar amb rapidesa les Crides urgents –és terrible, quan penses que pot dependre de tu alleugerir o perllongar el patiment d'una persona–, i pregar cada dia pels torturats i pels seus torturadors. Reflexionant al voltant de les possibilitats de donar a conèixer l'ACAT, arran de la celebració del 10è aniversari del 1997, i tenint en compte les actituds dels estudiants suara descrites, vaig pensar que fóra bo presentar l'associació a la Facultat, en el marc d'una classe pràctica. Al cap d'algunes setmanes, el dia 5 de maig, Maria Rosa Ocaña era a València, convidada pel Departament de Filosofia del Dret, per donar una conferència, *Cap a l'abolició universal de la tortura i de la pena de mort*, i presentar l'ACAT, en un acte que comptà amb la presència d'alumnes, professors i membres del Centre Ecumènic Interconfessional de València. Ella mateixa ho ha contat a *ACAT informa* (núm. 45, abril-maig-juny de 1998, p. 4).

L'acte incloïa una petita celebració ecumènica de pregària –no gens usual a la nostra Universitat– que en aquesta avinentesa reemplaçava la que cada any organitza el Centre Newman de València al voltant de la festa de Sant Atanasi d'Alexandria, el dia 2 de maig. Hi havia, presidint l'acte, les icones de la Resurrecció, de sant Atanasi i de sant Efreem de Síria, i les oracions i els cants eren tots manllevats de les esglésies d'Orient. Va ser una felicitat coincidència –o potser quelcom més–, perquè Maria Rosa és ortodoxa. Ella mateixa hi féu l'exhortació, que va comprendre particularment els assistents més joves.

III. I ara contaré quelcom que no puc deixar d'interpretar com a llenguatge de Déu en l'economia de la seua providència. Junt amb el material sobre drets humans portat des de Barcelona, Maria

Rosa ens va obsequiar amb una reproducció de la icona de santa Eulàlia realitzada per la comunitat ortodoxa i que ocupa un lloc preminent a l'església del carrer Aragó. Una santa del país, ens explicava, quan l'Església era encara indivisa... Se'm va acudir immediatament l'exemple paral·lel de sant Vicent diaca, màrtir a València en la mateixa persecució que santa Eulàlia, la de Diocleciana (303-304). De fet, em respongué, a Barcelona ja hi havien pensat alguna vegada, però sí, era ben adient la idea de celebrar-ne la festa i "escriure" (pintar) la icona. Quan, en acompanyar-la cap a l'estació de trens per al viatge de tornada, vam passar vora la seu, ens va cridar l'atenció un edifici recentment restaurat. Ens hi vam acostar i... es tractava de la cripta de Sant Vicent Màrtir, una capella visigòtica del segle VI, descoberta feia poc i que havia estat inaugurada justament aquell dia! No disposàvem de gaire temps, però hi baixàrem i vam quedar impressionats per la bella senzillesa del lloc, i també per la projecció d'un vídeo, veritablement magnífic, on es narren les tortures i la mort de sant Vicent. Fou tota una catequesi, impartida pel sant mateix, que ens transmetia un missatge ben clar: el moviment ecumènic passa, per a nosaltres, pel servei concret als torturats i als oprimits; si hi perseverem, el premi serà tornar a concelebrar l'eucaristia de l'Església indivisa en un mateix altar, com aquell, petit i nu, que constitueix el centre de la cripta i que ens és una interpellació i una esperança.

AUGUST MONZON I ARAZO, prev.
Oratori de Sant Felip Neri, d'Albacete
Universitat de València

CINQUANTA ANYS DE LA DECLARACIÓ UNIVERSAL DELS DRETS HUMANS

El 10 de desembre de 1948, a París, l'Assemblea General de les Nacions Unides aprovà i proclamà la Declaració Universal dels Drets Humans. Era l'eclosió de la Conferència de San Francisco, celebrada tres anys abans.

En efecte, quan encara les bombes de la Segona Guerra Mundial eixordaven les orelles i causaven víctimes humanes, els representants de 50 estats, reunits a la ciutat de San Francisco (25 d'abril - 26 de juny de 1945), adoptaren per unanimitat la Carta fundacional de les Nacions Unides, la qual va entrar en vigor el 24 d'octubre següent en virtut de la seva ratificació.

Entre altres principis de la Carta, vegem com en l'article 1r, apartat 1, descriu el del "respecte als drets humans i a les llibertats fonamentals de tots els homes, sense distinció de raça, sexe, idioma o religió."

Aquest respecte als drets humans era l'anhel de la part sana de la consciència col·lectiva mundial, convulsionada per la recent barbàrie del nazisme i per la desconfiança que despertaven els altres totalitarismes de l'època.

En aquest anhel, traduït en una voluntat operativa de donar-lo a conèixer als individus de tota la humanitat, instà l'Assemblea General de les Nacions Unides a proclamar, el 10 de desembre de 1948, la Declaració Universal dels Drets Humans.

L'Assemblea recomanà a tots els estats membres que publicuessin el text de la Declaració i que fos "divulgada, exposada, llegida i comentada, principalment a les escoles i altres establiments d'ensenyança, sense cap distinció basada en la situació política dels països o dels territoris".

Aquest document conté, com sabem, 30 articles, compendi dels drets humans a respectar, si bé s'ha de tenir en compte que, en l'actualitat, ha augmentat el seu nombre, invocats en altres documents específics com els que figuren en la Convenció sobre els

Drets de l'Infant adoptada per l'Assemblea General de l'ONU el 20 de novembre de 1989 i que va entrar en vigor el 2 de setembre de 1990.

També cal tenir present que la Declaració Universal dels Drets Humans és el punt de partida de la defensa dels drets inalienables de tota persona. Tot un seguit de pactes i de convencions anirà configurant el decàleg d'obligacions a complir pels estats signataris, prèvia la seva ratificació.

50 anys d'avenços i de retrocessos en la lluita a favor dels Drets Humans

La Declaració Universal dels Drets Humans fou una invitació per a aconseguir un món més just. Com a tal Declaració, era evident que constituïa un programa ideal, un mirall on es reflectia la bondat d'un nou sistema de convivència interpersonal, internacional i interestatal; d'aquí que, per assolir el món més just que tothom anhelava, era necessària la materialització del programa ideal en norma jurídica de compliment obligatori. La resposta, doncs, era òbvia.

La mateixa Comissió (un òrgan del Consell Econòmic i Social –ECOSOC–, pertanyent a l'ONU), que havia preparat la Declaració Universal dels Drets Humans, va elaborar la normativa desenvolupada en els pactes internacionals relatius als drets civils i polítics i als drets econòmics, socials i culturals, pactes promulgats l'any 1966.

Mentrestant, què havia succeït en el món? Malgrat la presència de símptomes esperançadors com el Concili Vaticà II, una onada de violència inaudita s'havia apoderat d'algunes regions del planeta. El racisme era latent a Sud-àfrica, on imperava la separació de races (*apartheid*) com a tipus de règim institucional establert.

Les guerres són cruels, no solament com a tals, sinó com a expressió del màxim aferrissament contra les persones. Al Vietnam, per exemple, els presoners sofriren la més espantosa de les tortures en les tristament conegudes gàbies de bambú dins de l'aigua; també ens assabentàrem de la repressió sense contemplacions contra els vilatans indefensos d'un poblat, notícia esfereïdora que va donar la volta al món.

L'odi racial augmentà en alguns estats de l'Amèrica del Nord fins al punt que el dirigent negre Martin Luther King caigué assassinat l'any 1968.

Com a contrapès i reacció a tanta violència, l'any 1961 va néixer Amnistia Internacional; i més tard, l'any 1974, tingué lloc el naixement de l'ACAT (Acció dels cristians per l'abolició de la tortura).

És ben conegut l'ideari de les dues ONG. Amnistia Internacional té com a punt bàsic del seu programa l'adopció dels anomenats presos de consciència, és a dir, totes aquelles persones que han estat empresonades arreu del món, a causa del seu color, ètnia, conviccions politicosocials, religió, sexe, idioma, i les quals no hagin fet ús de la violència teòrica o pràctica. I de tot presoner, sigui pel motiu que ho sigui, defensarà el dret a la seva integritat física i psíquica.

L'ACAT pren com a lema i raó de la seva actuació el principi establert en l'article 5 de la Declaració Universal dels Drets Humans, on es manifesta que "ningú no serà sotmès a tortura ni a penes o tractes cruels, inhumans o degradants."

Altres organitzacions no governamentals s'alinearen en el mateix combat contra la violació dels drets humans: SOS-Torture, Comitè suís contra la Tortura i, en molts països, àdhuc els que pateixen més les violacions contra les dones i els homes, es crearen associacions en suport de les víctimes.

Negríssim ha estat el panorama internacional en la dècada dels setanta i la dels vuitanta com a conseqüència de la irrupció de les dictadures a gairebé tota l'Amèrica del Sud i Central. Els règims instaurats en alguns països com Xile i l'Argentina han representat la cara més fosca de la crueltat humana organitzada políticament. Han inventat la "desaparició de l'ésser humà" com a nou crim contra la humanitat. Començant pel sistemàtic segrest de dones i homes, molts d'ells en plena joventut, acabaven fent desaparèixer aquestes persones després de ser torturades. Empresonaven dones en estat de gravidesa, els nadons de les quals serien manllevats com a botí de guerra. Altres països com Guatemala i El Salvador han sofert unes molt llargues guerres internes, amb les consegüents repressions polítiques portades a una extrema crueltat. La premiada amb el Nobel de la Pau, Rigoberta Menchú, incansable lluitadora a favor de les cultures indígenes a Guatemala,

n'és un bon testimoni. El bisbe Óscar Romero de El Salvador, màrtir de la violència dels opulents, en va ser un altre testimoni. I tots dos, com Gandhi, adscrits a la "no-violència."

Cal mencionar, tanmateix, la duresa del règim soviètic, el qual mantenia els seus terribles gulags i els sinistres hospitals psiquiàtrics, on molts presos purgaren la seva dissidència política.

També hem contemplat amb tristesa la situació d'indefensió en què han viscut els infants reclosos en els orfenats de la Xina i de Romania, trista herència d'un passat que mai més no ha de tornar.

Països com el Perú i Colòmbia han estat sacsejats per les lluites internes, el narcotràfic i la pobresa més absoluta de molts sectors de la població. Les forces armades, les formacions paramilitars i els grups guerrillers com Sendero Luminoso han ensangonat el país. Els uns i els altres han conculcat tota llei divina i humana. Mobilitzar-se pacíficament per ajudar els més necessitats serà fatal, tal és el cas de l'abnegada peruana María Elena Moyano, víctima d'un atemptat mortal el 15 de febrer de 1992. I així tants altres països, com el Brasil, Egipte, Uruguai, i un llarg etcètera..., tants com la meitat del territori mundial.

Per fer front a la violació dels drets humans, la Comissió dels Drets Humans de l'ONU havia elaborat anteriorment un nou text normatiu en forma de Convenció, llei internacional que va ser aprovada el 3 de desembre de 1984 i que va entrar en vigor el 26 de juny de 1987.

El 1985 l'ONU va nomenar un relator sobre la tortura, amb la funció d'investigar arreu del món i d'informar dels fets de què tingui coneixement.

Finalment, els parlamentaris europeus, aplegats en el Consell d'Europa, van aprovar, el 28 de novembre de 1987, la Convenció europea per a la prevenció de la tortura i de les penes o tractes inhumans o degradants. Aquesta Convenció va representar un pas molt important en la defensa dels drets humans. El concepte de prevenció va ser la característica fonamental del seu contingut. I per aconseguir els fruits de la prevenció era necessària la cooperació dels Estats que havien ratificat la Convenció. I per assolir aquesta aspiració feta norma, es va crear un Comitè que du el

mateix nom de la Convenció. Aquest Comitè, òrgan del Consell d'Europa, té, com sabem, la facultat d'inspeccionar tots els centres de detenció dels estats membres. Més que sancionar, el Comitè requereix dels governs respectius la seva col·laboració. Es tracta d'evitar la tortura i els maltractaments. Cal eliminar els llocs i les situacions de risc. I per facilitar la seva tasca, els membres del Comitè exigeixen llibertat de moviments en les seves visites periòdiques als territoris dels estats signataris.

En la societat civil sorgeixen associacions i organitzacions no governamentals, amb la finalitat de pal·liar les ferides que la violència ha produït. Més encara, un front de lluita no violenta, però sí enèrgica, contra els poders injustament establerts, s'ha multiplicat en moltes de les nacions implicades.

El compromís per a treballar a favor dels drets elementals de tota persona que en sofreix la manca és, doncs, ben evident i urgent.

Així, altres i nombroses associacions i ONG han sorgit arreu del planeta: l'Associació per la Prevenció de la Tortura (APT) i l'Organització Mundial contra la Tortura (OMCT), totes dues amb la seva seu a Ginebra; el Penal Reform International (PRI), amb seu a Londres; el Centre de Rehabilitació per a les Víctimes de la Tortura, amb seu a Copenhaguen; la Federació Internacional de Drets de l'Home, amb seu a París; l'Observatori Internacional de Presons, ubicat a Lió; la Comissió Internacional de Juristes i altres organitzacions, etc., l'únic objectiu de les quals és treballar tossudament a fi d'eradicar la tortura i els maltractaments, curar les seves seqüeles i prevenir-ne l'existència.

Una entitat que cal remarcar és Abuelas de Plaza de Mayo, nascuda a l'Argentina ara fa 20 anys, com a revulsiu contra la injustícia comesa en aquell país, i que avui resta encara impune. Vint anys de presència coratjosa de les mares i les àvies, tot manifestant-se a la Plaza de Mayo de Buenos Aires, per tal de denunciar clarament els crims que es cometeren durant la dictadura militar. Veus que clamen sobre l'asfalt de la ciutat, tot reclamant la presència dels néts. Cinc-cents infants que van desaparèixer, cinquanta dels quals han estat trobats. No han estat soles, però, les àvies i les mares argentines, puix que han comptat amb la col·laboració d'algunes entitats, entre les quals AI i ACAT.

El juny de 1993 tingué lloc a Viena una conferència mundial sobre els drets humans. Nous elements doctrinals hi prosperaren; s'invocà la unitat dels drets de l'home i de la dona, sense escatimar la seva manifesta varietat. I atesa l'actual interrelació de països, nacions i estats, on les fronteres cedeixen de manera lenta però inexorable, la Conferència de Viena explicitava com a premissa lògica la universalitat dels drets humans. Així, s'afirmà que "... tots els drets de l'home són universals, indivisibles, interdependents i estan íntimament lligats. La comunitat internacional ha de tractar els drets de l'home globalment, de forma equitativa i equilibrada, en pla d'igualtat i donant-los la mateixa importància..."

És que la fam no pot ser causa de desesperació, preludi de molta violència?

És que l'esclavitud o semiesclavatge no poden ser l'origen de l'homocidi, per exemple?

És evident que el problema de la migració no ha tingut un tractament i una resolució positius. L'individu que per raons polítiques ha hagut d'exiliar-se no sempre ha trobat l'acolliment esperat. El seu retorn al país d'origen li pot representar la presó o la mort. No ho oblidem.

El futur és ara

El futur és incert. No sabem el que pot succeir. Com a cosa positiva però, tenim a les nostres mans una sèrie d'instruments valuosos com són els pactes i les convencions internacionals. Tot apunta, doncs, a la defensa dels drets i de les llibertats fonamentals universalment reconeguts. En efecte, en aquests cinquanta anys (1948-1998) s'ha pogut comprovar que, ultra la pressió diària dels individus i dels ens col·lectius vers els detentors de la violència, la disponibilitat d'unes normes internacionals d'obligat compliment ha possibilitat als organismes de l'ONU i del Consell d'Europa de crear tot un sistema de defensa jurídica.

Les eines, doncs, les tenim. El que no ens consta tant és la seva operativitat, la seva pràctica quotidiana en mans dels estats signataris. Els governs consensuen, aproven, ratifiquen els tractats i, fins i tot, incorporen el seu contingut en la pròpia legislació inter-

na. Ara bé, s'està ben lluny de donar un acompliment real a tot allò que s'ha aprovat i ratificat.

S'han fet avenços molt importants, certament. Més de 60 països han abolit la pena de mort. I més de les dues terceres parts de l'abolició han tingut lloc en les tres últimes dècades d'aquest segle. És una conquesta molt important, amb totes les conseqüències positives que tal fet comporta. Esperem que aquest pas sigui irreversible com ho han estat la pràctica desaparició del duel i l'esclavitud. Llàstima de la resistència que ofereixen a tal avenç països tan poderosos i poblats com el Japó, la Xina, Nigèria i molts dels estats d'Amèrica del Nord.

Una dada esperançadora, però: la Comissió dels Drets Humans de l'ONU ha aprovat, en data 3 d'abril de 1998, una proposició presentada per Itàlia, en la qual es demana una moratòria de les execucions, adreçada als governs estatals on continua encara vigent la pena capital; 26 estats membres de la Comissió hi han votat a favor "... amb vista a l'abolició completa de la pena de mort." Un altre pas molt important, doncs, per a la seva total eradicació.

El fet de no fer ús de la pena de mort és la constatació clara i terminant que solament a partir de la llei es pot avançar a favor dels drets de la persona: si la llei prohibeix les execucions judicials, l'Estat no mata.

Malauradament existeixen, però, les execucions extrajudicials.

Quant a la tortura i els maltractaments, bé caldrà renovar i reduplicar les energies per a la seva total eradicació. La legislació de la major part dels països del nostre món explicita formalment la prohibició de la tortura i de tota mena de maltractaments. En la pràctica, en molts d'ells, la norma esdevé lletra morta, buida de contingut.

Causes de la seva vigència? Com a principals, hem de convenir que són la impunitat, la indiferència, la trivialització i la manca d'una ferma vigilància per part de les autoritats corresponents.

Hem pogut observar que molts crims resten impunes. Qui té autoritat acostuma a negar els fets; s'encobreixen els responsables, tot traslladant-los de lloc. Hom pot assabentar-se que hi ha processos penals que no porten mai a sentències condemnatòries, fins i tot

quan existeixen fets evidents de l'aplicació de la tortura. La falta de transparència política enterboleix les democràcies. I no parlem dels governs autàrquics o totalitaris en què el desconeixement de l'activitat torturadora és gairebé total.

Els països de l'Amèrica llatina que han sofert el pes de les dictadures, un cop recobrada la llibertat democràtica han comprovat com n'és, de difícil, la implantació de la vertadera pau basada en una autèntica acció de la justícia a tots nivells.

Sens dubte, no és fàcil. Ho veiem a bastament, principalment en les nacions on la violència ha acampat sense fre. No obstant això, algun país intenta sortir-se'n airoso com és el cas de Sud-àfrica, en què, a través de la Comissió de la Veritat i la Reconciliació (Truth and Reconciliation Commission), creada i impulsada pel Govern i per l'arquebisbe anglicà Desmond M. Tutu, Premi Nobel de la Pau, no escatima esforços per aconseguir una veritable reconciliació nacional, mitjançant la confessió voluntària de tots aquells que han comès delictes de sang al llarg dels anys de la separació racial (*apartheid*).

La indiferència és còmplice de la impunitat. Malgrat el desenvolupament dels mitjans de comunicació –premsa, ràdio i televisió–, a una gran part del cos social li resulta aliena la presència de la tortura i dels maltractaments, potser pel poc coneixement que hom en té. Ho contemplen com un fet llunyà, sense gaires conseqüències negatives.

D'aquí ve la trivialització que se'n fa, o la minimització de la seva gravetat.

Pensem que una de les funcions de les ONG és i serà la de duplicar la pressió sobre els governs i, al mateix temps, sobre els grups revolucionaris en les seves violacions dels drets humans. Tot un repte per al futur.

Mai no es perd l'esperança

En efecte, tot i sentir el dolor de tantes persones que han experimentat en carn pròpia les conseqüències de l'odi alimentat per la més primitiva irracionalitat que mostren els humans en les hores baixes de la seva existència; malgrat les guerres acumulades du-

rant aquests cinquanta anys –Corea, Vietnam, Iran-Iraq, etc.–, tot i haver existit tants conflictes racials i interètnics a Ruanda, Burundi, Sud-àfrica, ex-Iugoslàvia, etc; malgrat que sembla inacabable la pugna entre israelians i palestins; tot i observar la fam causada per les divisions internes entre dues comunitats d'un mateix territori com és el cas del Sudan i de Corea, i malgrat tota la part negativa de la història de la humanitat durant aquest mig segle; creiem que la pau i la justícia són possibles en el món d'avui.

Això sí, ens calen encara més instruments per adobar el terreny; per una banda, ens cal que sigui un fet la creació del Tribunal Penal Internacional Permanent. Amb la constitució d'aquest Tribunal, la comunitat internacional tindrà un òrgan superior i decisiu en l'esfera judicial i amb una competència a escala universal. La comissió formada pel que fa al cas, i les ONG involucrades en l'afer, demanen als governs que mirin d'aconseguir per a aquest Tribunal el gaudi d'una plena independència amb totes les garanties d'equitat i sobirania. Un Tribunal que sigui respectat per tot-hom. Sens dubte un Tribunal que jutgi els crims de guerra i els crims contra la humanitat, onsevulla que hagin estat comesos. En definitiva, un Tribunal que treballi en un clima de llibertat política per assolir una plena imparcialitat en la seva tasca judicial.

Per altra banda, sembla necessària, per a una convivència justa i pacífica, una nova actitud envers les minories nacionals. Molts pobles indígenes, amb una cultura i una llengua que es perd en els temps, han estat menyspreats, si no fustigats. Aquesta marginació és la causa dels conflictes latents en molts territoris. La conculcació de la llei fonamental del respecte a la persona hi és vigent, la qual cosa origina els moviments revolucionaris que han proliferat i proliferen principalment als països del Tercer Món. Les disparitats econòmiques són i seran un factor de violència amb tot el que això comporta de màxima pobresa i desigualtat social.

En fi, esperem que la celebració del cinquantenari de la Declaració Universal dels Drets Humans sigui l'inici d'una nova era en el respecte als drets de tot infant, de tota dona i de tot home, sense condicionaments de cap mena a causa de l'origen, la llengua, el sexe, la religió, la raça, el color i les opinions polítiques.

ENRIC PLANAS I FERRER
expresident de l'ACAT